

Mikszáth Kálmán meghalt.

1849—1910.

Egy mélyen megdöbbenő, lesújtó hír járta be ma délután Magyarországot: s repült a táviró szárnyán keresztül az egész művelt világon. Mikszáth Kálmán, a legnagyobb magyar író, nemzete büszkesége, akinek alig egy hete ünnepeltük negyvenéves írói jubileumát, ma, május 28-án délben meghalt.

A gyászír teljesen váratlanul érkezett. Mikszáth, akit már a jubileumával járó ünnepek erősen kimerítettek, betegesen tért vissza kerületéből, Máramaroszigetről, ahol automobilon tett kertesutja még jobban kifárasztotta. Tegnapelőtt riasztó hír is terjedt el, amely rosszullétéről, ájulásáról szólt. Ekkor gondos orvosi kezelés alá vették és a tegnapi fővárosi lapok már közölték a megnyugtató hírt arról, hogy rosszulléte múlt volt s már teljesen a javulás útján van. Annál inkább a lesújtó meglepetés erejével hatott ma a szörnyű hír, amely a katasztrófa bekövetkezését adja tudtul.

Mikszáth hatvanegy esztendő óta élt és e hosszú idő alatt egész hatalmas kincses-tárral gazdagította a magyar irodalmat. Nőgrád egy kis falujában, Szklabonyán született, a többi zseni ifjak szokása szerint vármegyei szolgálattal kezdte. Majd a fővárosba került és korán kezdett újságírással — s ami akkor attól elválaszthatatlan volt, irodalommal foglalkozni, ám jelentékenyebb siker nélkül. Első sikereit szegedi tartózkodása alatt aratta, ahol bekerült Tisza Lajos gróf intim környezetébe. Csakhamar felvették a fővárosba, a Pesti Hírlaphoz, ahol megkezdte páratlan népszerűsége jutott. A *t. Házból* című parlamenti karcolatainak az írását. Innen írói pályája meredeken haladt a magasba. Egymásután jelentek meg munkái, amelyeket a közönség rajongó szeretettel, a kritika osztatlan elismeréssel fogadott. Elért minden sikert és dicsőséget, ami írónak Magyarországon osztályrészül juthat; képviselő, akadémikus lett, s végül pár nap előtt ünnepelte a nemzet olyan díszszel, amely csak a halhatatlano-kat illeti, negyven éves írói jubileumát. Közben híre a külföldre is kijutott, munkáit minden európai nyelvre lefordították s azok mindenütt hatalmas sikerhez jutottak: s *Roosevelt*, amikor a közelmúltban itt járt, a művelt emberiség egyik legnagyobb íróját ünnepelte benne.

Mikszáth a magyar irodalom eddig élt legnagyobb elbeszélője. Igazi művész az írásnak, akinek roppant ereje, meséinek páratlan bősége, csodálatos humora és színes, gyönyörű nyelve. Azonkívül, mint minden igazán nagy írónál, nála is minden írásból a nemzeti szellem, a fajiség hatalmas érzése lüktet. Leleményben, a mese szövésének könnyűségében, minden erőltettségnek híján való művészi stílusában igen kevés vele összemérhető alakja van a világirodalomnak. Halála irodalmunk óriási, mérhetlen horderejű vesztesége és talán nagy idő fog eltelni, amíg ismét egy olyan geniust terem a magyar föld, aki üresen hagyott helyét betölthetné.

(A halál.)

Kedden este érkezett Budapestre kerületének bejárásáról Mikszáth Kálmán. Még odalent panaszkodott, hogy nem jól érzi magát, különösen a folytonos automobilon való utazás volt reá káros hatással. Százhusz kilométert tett meg

automobilon és keservesen panaszkodott László fiának:

— *Bár csak a zsemben volna az a mandátum!* — mondotta egy-egy fáradtságos programbeszéd után. Kedden, mielőtt családja körébe érkezett volna, megjött a *Szent István-rend*. Mikor hazatért, már ott találta a nagy kitüntetést az asztalán. Nagy örömmel nézegette egy órahosszat. Majd rosszullétéről panaszkodott ismételt és lefeküdt. Másnap már rosszabbra fordult az állapota. Érvágást alkalmaztak az orvosok, mely műtéttől láthatólag megkönnyebült. Tegnap este felé az orvosok úgy találták, hogy állapotában *némi javulás* mutatkozik. Elbeszélgetett családja tagjaival, majd tejet kért. A késő esti órákban *apátikusabb lett*. Már nem igen beszélgetett és a hozzáintéztet kérdésekre rövid igennel és nemmel válaszolt. Állapota azonban akkor még korántsem volt olyan, hogy a hamarosan bekövetkező katasztrófát sejtene lehetett volna.

Az éjszakát eléggé nyugodtan töltötte, majd reggelre kelve tejet ivott. Nem szólt senkihez és családja tagjai abban a hiszemben, hogy még aludni akar, nem is háborgatták. A délelőtti órákban fölött *Róth Miklós dr.-nak*, *Korányi asszisztensének*, aki állandóan a beteg körül tartózkodott, hogy a beteg *tulságos apátia vesz erőt*. Megvizsgálta szív működését és konstata, hogy a *szívműködés rendellen*. Ettől kezdve rohamosan rosszabbodott a nagy költő állapota. Délelőtti fél tizenegyre már előre volt látható a katasztrófa. Tizenegy óra felé a nagybeteg *elvéstette eszméletét* s a többiben alkalmazott injekciók ellenére sem nyerte többé vissza. Tizenegy órakor csendes agónia állott be, de haláltusa nem is volt. Pontosan *tizenkét óra tizenöt perckor* szűnt meg dobogni a költő szíve.

Csendes sóhajjal távozott el belőle a lélek, úgy, hogy az orvoson kívül a család tagjai abban a pillanatban nem is tudták, hogy a nagybeteg — meghalt. Az orvos jelentette a családnak a katasztrófát. Felesége, fia és a sógornője zokogva berultak tetemére.

(Az orvos nyilatkozata.)

A katasztrófa hirtelen bekövetkezéséről *Róth Miklós dr.* a következőket mondotta egy fővárosi lap-munkatársának:

— Reggel még *eléggé kedvező* volt a nagybeteg állapota és táplálékot is vett magához. A délelőtti folyamán azonban már *szívgyöngülés jelei* mutatkoztak és pontosan tizenkét óra tizenöt perckor az alkalmazott injekciók dacára beállott a katasztrófa.

Mikszáth haláláról a család megbízásából *Wolfner József* azonnal értesítette a kormányt. Kévéssel a halál bekövetkezése után érkezett *Bartók József* földmívelésügyi államtitkár, az elhunyt rokona, aki a katasztrófáról értesítette *Khuen-Héderváry* miniszterelnököt és a munkapártot. Külön értesítés ment *Hieronimi Károly* kereskedelemügyi miniszternek, aki az elhunyt egyik legjobb barátja volt. Ugyancsak azonnal értesítették a halálesetről *Berzeviczy Albertet*, *Heinrich Gusztávot* és táviratilag tudatták a katasztrófát az Aradon időző *Herceg Ferenc*cel, valamint az ismerősökkel és a rokonokkal. A temetés felől a család részéről nem történik intézkedés, mert bevárják a kormány és az Akadémia rendelkezését. Valószínű azonban, hogy Mikszáth Kálmánt kedden fogják temetni.

(Életrajza és munkássága.)

Mikszáth Kálmán 1849 január 16-ikán született a nőgrádmegyei Szklabonyán, amelyet a nagy íróról Mikszáthfalvának neveztek el. Atyja kiscsoltói Mikszáth János, jómódu kisnemes volt, anyja ferédi Veres Mária. A két végső állomás közé egy szép élet értékes utjai esnek: a rimaszombati és a selmeci gimnáziumon keresztül a pesti egyetemre, innen a nőgrádi megyei életbe vezetnek el bennünket, míg meg nem jelenik az első novella: *A bityus zsidó lánya*, ez volt a címe, de nem tűnt föl különösebben. Mikszáth mégis otthagya Nőgrádot és elment újságírónak Szegedre. Itt adta ki *A tót alyfiak*-at, itt került barátságba *Tisza Lajossal* és ettől fogva szárnyat kapott ez a nehezen induló író-pálya. Jöttek *A jó palócok*, jött a főváros, a politika, a képviselőség *Tisza Kálmán* idején, a híres karcolatok *A t. Házból*, azután szépen sorjában a magyar írásművészet remekbe faragott ékességei: *A lohinai fiú*, *A beszélő köntös*, *Szent Péter esernyője*, egészen *A fekete város*-ig és a legfrissebb regényig, amelynek írása közben kiesett Mikszáth kezéből a toll. A királyi ordót már nem tűzhette a mellére Mikszáth és nem mehetett el arra a birtokra sem, amiről a pünkösdi jubileumon adott át adománylevelet *A jó palócok* írójának az ünneplő közönség.

A nagy író munkáinak javarészét lefordították az összes művelt nyelvekre.

Szeged gyásza.

Lázár György dr. polgármester a gyászos hír vétele után nyomban meghuzatta a városháza tornyának harangját. A harang félóránig kongott, hirdelve Szeged város gyászát. A városháza tornyán leng a gyászlobogó is egészen a temetés napjáig.

Szeged városát a temetésen *Lázár György* polgármester képviseli, aki koszorút is helyez a ravatalra, evvel a felirással:

Örök emlékednek — második hazád.

A szegedi Dugonics Társaság, melynek az elhunyt tiszteleti tagja volt, testületileg vesz részt a temetésen. A társaságot *Balassa Ármin dr.*, *Pósa Lajos*, *Lipcsy Ádám*, *Herczel Manó dr.* és *Gelléri Mór* képviselik a temetésen. A Dugonics Társaság is helyez koszorút a ravatalra; a koszoru szalagja ezt a felírást fogja viselni:

Nagynevű tagjának — a Dugonics Társaság.

A polgármester intézkedett, hogy Mikszáth temetésének órájában a városháza harangját félóránig huzzák.

Szeged város közgyűlésén Mikszáthot *Lázár György* dr. polgármester fogja elporentálni, a Dugonics Társaságban pedig *Szinger Kornél* főgimnáziumi igazgató mond emlékbeszédet felette.

Hogyan került Mikszáth Szegedre.

— Az író szellemi föllendülése.

Mielőtt Mikszáthot Szegedre újságírónak lehozták, alig volt ismeretes a neve. Író- és újságírókörökben azonban már ekkor is gyakran emlegették. Enyedi Lukács, aki egy akkor megindult szegedi lapnak főszerkesztője volt, Budapestre utazott, hogy munkatársat keressen a lapjához. *Gelléri Mór*, aki akkor már mint „régí vidéki” újságíró szerepelt Szeged közelében, részesült abban az — amint egy helyen ő maga is írja — örökké emlékezetes örömben, hogy Enyedivel együtt utazott a fővárosba „megfelelő” munkatárs után. Nagy becsületük volt Szegeden akkor az importált íróknak. Budapestén a Szegedről elszármazott Borostyány Nándort keresték föl, aki akkor a *Közvélemény* című lap szerkesztőségében főember volt. Megkérdezték, hogy kit ajánlana leginkább Borostyány. Rövid gondolkodás után így válaszolt:

— Három embert tudok, aki most facér. Első és legelsősorban igen melegen ajánlanám *Kakujay Gyula* dr.-t, a nem rég megszűnt „Budapesti Napilap” volt szerkesztőjét, aki kiváló publicisztikai erő, fegyelmezett elme, kötelességtudó, pontos és lelkiismeretes újságíró.

Enyedi és Gelléri összenéztek s azt mondták:

— Menjünk tovább.

— Második helyen ajánlanék valakit — szolt Borostyán, — aki ugyan nem mindig pontos, nem is fegyelmezett, inkább bohémtermészetű, most különösen elhagyatott, beteges, de egy kis vidéki rekreáció talpra segíthetné. Ez Mikszáth Kálmán.

— Köszönöm, — szolt Enyedi.

A harmadik ajánlottat be sem várták, pedig később tudták meg, hogy Borostyány Kenedi Gézárt akarta ajánlani. A két első helyen ajánlottak a Budapesti Napilap oszlopai voltak. Ebbe a lapba írt Mikszáth *Kákay Aranyos* Nr. név alatt remek, ötletes országgyűlés-